

Konteksti ja kompleksisuus – urheilun uskonnollisista ulottuvuuksista ja tulkinnan jännitteistä

Urheilun merkitys voidaan ymmärtää monin eri tavoin. Jollekin se on ajanvietettä ja virkistystä, toiselle fyysistä hyvinvointia, leikkiä ja yhdessäoloa. Kolmannelle urheilu tarkoittaa ennen muuta viihteellistä ajanviettoa television äärellä. Kilpailujen järjestäjille, sponsoreille, valmentajille ja lajijohtajille urheilu saattaa merkitä ensi sijassa kansallista yhteenkuuluvuutta ja kansakuntien välistä kilvoittelua.

Yksilöiden urheilulle antamat merkitykset voivat siis vaihdella sen mukaan, millaisin motiivein urheilua harrastetaan tai seurataan. Kyse voi olla myös siitä, millaisia elämänarvoja urheiluun liitetään, toisin sanoen, millaisia asioita urheilun katsotaan voivan edistää yksilön tai kansakunnan elämässä.

Eräs motiivi tai elämänarvo, josta suhteellisen harvoin keskustellaan urheilun yhteydessä, on uskonto. Useimmille urheilun ystäville tällainen kytkös on todennäköisesti vieras. Historiallisesti katsoen asioiden yhteys on kuitenkin ollut pikemminkin päinvastainen: urheilu ja uskonto ovat läheisesti liittyneet toisiinsa, tai tarkemmin sanottuna: urheilun merkitystä on usein selitetty viittaamalla uskontoon.

Tässä artikkelissa käsittelen urheilun mahdollista uskonnollista merkitystä. Tarkemmat sisällölliset määrittelyt jätän tuonemmaksi ja keskityn tässä vain osoittamaan, että on tarpeen kehittää tulkintamalli, jossa kysymys urheilun merkitystä luovasta tehtävästä yleensä ja sen uskonnollisesta funktiosta erityisesti voidaan järkevästi asettaa. Lähden liikkeelle historiallisesta aineistosta, jota pääasiassa tulkitsen käsitteellisestä näkökulmasta.

Urheilun ja uskonnon eriytyminen

Olympialiikkeen vaiheet ovat monille tuttuja, mutta usein ei pohdita sitä tosiasiaa, että antiikin Kreikan kisoissa urheilua ja uskontoa ei erotettu toisistaan. Pikemminkin urheilu oli erottamaton osa erilaisia uskonnollisia juhlia, joiden ohjelmaan sisältyi myös rukouksia, uhritoimituksia, musiikkia ja tanssia. Osa historioitsijoista on jopa sitä mieltä, että uskonnollinen kultti on ollut kilpailujen järjestämisen perimmäisin syy. Varhaisimmat kilpa-areenat antiikin Kreikassa sijaitsivat joka tapauksessa temppelien alueella. Kilpailut olivat kunnianosoituksia jumalille, jotka ajateltiin tapahtuman katsojiksi. Suurten uskonnollisten juhlien yhteydessä urheilulliset kilvoittelut olivat siten osa kulttia. Kisoja järjestettiin myös hautajaisten yhteyteen vainajan muistoksi.¹

Täsmällisemmin sanottuna urheilulliset kilvoittelut olivat rituaalista toimintaa, joka sekä havainnollisti jumalien maailmaa että toimi uhrijuhlana näille jumalille.

Paljon on tietenkin tapahtunut sitten antiikin aikojen. Niin yhteiskunta kuin useimmat julkiset uskontomuodot ovat maalistuneet, mutta tietty sidos urheilun ja uskonnon välillä on kaikesta huolimatta säilynyt eri aikoina voimassa. Vaikka olympialiikkeen tausta on yleisesti tiedossa, Pierre de Coubertinin urheilullis-uskonnolliset visiot ovat ehkä vähemmän tunnettuja. En aio tässä paneutua niihin laajemmin, vaan otan lähtökohdaksi puheen, jonka de Coubertin piti 6. maaliskuuta vuonna 1929.² Tuolloin ranskalainen paroni, olympialiikkeen perustaja julisti, että "kuten antiikissa myös nykyaikana urheilu on *uskontoa, uskosta, hengen intohimoa*".³

Väite on selkeä ja rehti, mutta useille meistä ehkä hämmentävä. Ymmärtääksemme urheilun varsinaista olemusta ja sisintä luonnetta, de Coubertin näytti sanovan, meidän on sovitettava se uskonnolliseen viitekehykseen. Puhuja oli sivistynyt henkilö, joten kyseessä ei ole mikään väärinkäsitys. Mahdollisesti de Coubertin oli liian suuri idealisti erottaakseen uskonnolliset tunteensa ja kiihkeän, näkemyksellisen toimintansa orastavassa kansainvälisessä urheiluliikkeessä, mutta hän ei ollut opporunosti eikä villien ajatusten heittelijä. Pikemminkin hänen väittämänsä muistuttaa muotoilua, jonka itävaltalainen filosofi Ludwig Wittgenstein ilmaisi seuraavasti: "En ole uskonnollinen

Mikael Lindfelt

Konteksti ja kompleksisuus – urheilun uskonnollisista tulostuvuuksista ja tulkinnan jännitteistä

ihminen, mutta en myöskään voi olla näkemättä filosofisia ongelmia uskonnollisesta näkökulmasta.”⁴

On helppo torjua de Coubertinin väite korkealentoisena puheenvuorona, jolla leikinomaiselle urheilutoiminnalle annettiin arvokkuuden ja vakavuuden tuntu. Useimmat varmaan ajattelevat, että väite oli liioiteltua tai yritystä mystifioida urheilua uskonnollisilla käsitteillä. Ehkä tarkoituksena oli luoda viriävälle urheiluliikkeelle hengissä pysymisen strategia.⁵ Vastareaktio tähän on ollut useimmiten: urheilu on ja olkoon vastedeskin urheilua, kuten uskonto on ja olkoon vastedes uskontoa. Tärkeää on olla sekoittamatta arkista ja pyhää, maallista ja uskonnollista. Robert J. Higgs esimerkiksi huomauttaa, että urheilu ja leikki pitää ymmärtää esteettisin käsittein, kun taas uskonto kuuluu elämänpiiriin, jossa kosketetaan pyhää, ylevää ja transsendenttista.⁶ Higgs päättää pohdintansa tyypilliseen tapaan:

*”Enin mitä leikki voi saada aikaan, on tehdä maailma siedettäväksi; enin mitä urheilu voi saada aikaan, on tehdä siitä kaunista. Jos niiltä vaaditaan enemmän, niistä itsestään tulee osa ongelmaa.”*⁷

De Coubertinin väite, jonka mukaan myös nykyaikainen urheilu on eräänlainen uskonto, muotoiltiin erilaisessa sosiokulttuurisessa tilanteessa kuin se, mistä antiikin Kreikan ihanteet aikaan kumpusivat. Pikemminkin väite itse asiassa paljastaa, että uskonto ja urheilu ovat aikojen kulussa irtaantuneet toisistaan.⁸ Jo antiikin kisoissa ilmeni jotain sellaista, jota voi hyvällä syyllä kutsua urheilun maallistumiseksi. Uskonnolliset leikit näet muuttuivat vähitellen itsenäisiksi kilpailuiksi. Shirl J. Hoffman on todennut urheilun sekularisaatiosta seuraavasti:

*”Ajan myötä urheilu tuli kuitenkin kiedotuksi erikoistumisen, rationalisoinnin, byrokratisoinnin ja määrällistämisen toisiinsa tukeutuviin voimiin, niin syvälle kiedotuksi itse asiassa, että nykyisten yhteiskuntien on vaikea edes kuvitella mitään todellista yhteyttä urheilun ja uskonnon harjoittamisen välillä.”*⁹

Urheilun uskonnollista puolta vaimennettiin, ja urheilu kytkettiin sen asemesta yhteiskunnan kasvatukselliseen toimintaan. Urheilun tuli kasvattaa nuorukaisia – tämän tehtäväkuvauksen voimme yhä tunnistaa nykyisessä urheilupolitiikassa – olkoon

Mikael Lindfelt

Konteksti ja kompleksisuus – urheilun uskonnollisista ulottuvuuksista ja tulkinnan jännitteistä

kin, että kohderyhmää on sittemmin laajennettu myös muuhun väestöön.

Nykyaikaisen olympialiikkeen synny aikiihin urheilullinen kilvoittelu oli ajautunut enemmän tai vähemmän erilleen uskonnosta. Valistusajattelu oli murtanut aiemman yhtenäiskulttuurin ja yhteiskunnalliset ilmiöt määriteltiin lähtien uudesta uskosta järjen ylivaltaan ja edistykseen. Ranskalainen ajattelija Condorcet julkaisi valistusajalle – tai moderniteetille – tyypillisen kirjoituksen, ruotsiksi nimellä ”Utkast till en historisk teckning av människoandens framsteg” (1795), jossa hän kuvaa ihmiskunnan kehitystä taiteen, moraalin ja politiikan aloilla.¹⁰ Condorcet'n ajatuksia pidettiin myöhemmin yhtenä uuden ajan, moderniteetin, ja edistysuskon kulmakivenä.

Renessanssin uskonnollisesti värityneestä vapaan ihmisen unelmasta valistusajattelu sai mainion käsitteellisen työkalun ihmisen vapauttamiseksi erilaisista – ennen muuta uskonnollisista – auktoriteeteista. Max Weber kuvasi tätä kehitystä oman, itseensä nojaavan autonomian syntyä tieteessä, taiteessa ja moraalissa – niillä kolmella alueella, joille suuri valistusfilosofi Immanuel Kant loi ajattelullaan perustan.¹¹ Uskonnon voi aikaisemmin sanoa olleen kaikenkattava, kokoava tulkintakehikko. Nyt se joutui etsimään itselleen uutta paikkaa, osin yhteiskunnan uuden jakautumisen, eriytymisen, yksilöllistymisen ja erikoistumisen paineessa, osin unelman yksilön vapaudesta ja kaikesta muusta kuin järjen periaatteista riippumattomuuden käydessä yhä voimakkaammaksi.¹²

Tätä uskonnon muuttunutta roolia on ollut tapana pitää ilmauksena länsimaisen kulttuurin perustavanlaatuisesta sekularisoitumisesta. Tässä yleisen maallistumisen perspektiivissä de Coubertin yritti solmia uudelta pohjalta yhteyden urheilun ja uskonnon välille, tai ehkä pikemminkin antaa urheilulle uskonnollisen tehtävän yksittäisten ihmisten elämässä.

Urheilun ja uskonnon välistä suhdetta voi tietenkin hahmottaa monin eri tavoin. Yksi kiinnostava vaihtoehto on lähteä ajatuksesta, että urheilussa fyysisenä aktiviteettina voidaan löytää jälkiä uskonnosta, joskaan ei enää perinteisessä mielessä. Antiikin olympialaiset olivat uskonnollisia juhlapäiviä, minkä voi väittää viittaavan tuollaisen muotoilun mielekkyyteen. On luontevaa ajatella, että urheilu olisi maallistunut alkuperäisestä uskonnollisesta kontekstista.

Mikael Lindfelt

Konteksti ja kompleksisuus – urheilun uskonnollisista ulottuvuuksista ja tulkinnan jännitteistä

Toinen, radikaalimpi tapa on ajatella, että urheilun harjoittamisessa voi nykyisin tulla esiin jotain uskonnollista ilman että korostettaisiin yhtäläisyyttä perinteiseen uskontoon. Tämän mahdollisuuden on esitellyt tanskalainen urheilututkija Hans Bonde. Hän lähtee siitä, kuten Robert Higgs edellä, että urheilua ei pidä tarkastella uskontona, mutta hän avaa samalla muuntavan näkökannan. Toistettuaan legendaarisen brittiläisen jalkapallovalmentajan Bill Shankleyn lentävän lauseen, jonka mukaan jalkapallo on tärkeämpää kuin elämä, Bonde kirjoittaa:

"Tarkoittaako tämä sitä, että urheilu on uskontoa? Ei, urheilu on urheilua ja uskonto on uskontoa. Jos urheilu olisi uskontoa, sen tulisi sisältää luomismyytin. Sitä se ei nykyisin kuitenkaan tee. Nykyaikaisen urheilun voi sen sijaan sanoa tuovan esiin uskonnollista näkökulmaa: samalla kun kristillinen kirkko on sisällöllisesti tyhjentynyt ja aistimellisesti ohentunut, urheilu on ominut sen tehtäviä. Urheilu tyydyttää yhteisyyden, turvallisuuden, järjestyksen, identiteetin ja ekstaasin tarpeita. Hetkittäin sattuvat urheilu ja uskonto toki yhteen, eivät vähiten silloin kun yksilö ylittää omat rajansa ja sulautuu ihmismereen..."¹³

Bonden ajatuksena on, että maallistumisen tyhjiöön syntyy tilaa ja että nykyaikainen urheilu sisältää uskonnollista potentiaalia. Näistä tulkinnoista olisi enemmänkin sanottavaa, jos modernia ajanhenkeä ja uskonnon siinä ottamia muotoja voisi tässä laajemmin käsitellä. Näkökulmana ei olisi tällöin yksinomaan maallistuminen vaan myös uskonnollisuuden muuntuminen.¹⁴ On toki tärkeää ottaa huomioon kulloinenkin konteksti. Ainoastaan pitkälle maallistuneessa länsimaisessa kulttuurissa on mahdollista ja ymmärrettävää muotoilla ajatus urheiluun liittyvästä uskonnollisesta perspektiivistä. Brittiläinen uskontososioologi James Beckford on sitä mieltä, että sekulaarille kulttuuritilanteelle on luonteenomaista, että uskonnollinen kieli saa tällaisen laajennetun, siirretyn merkityksen.¹⁵ Palaan Beckfordin ajatuksiin artikkelini lopussa.

Urheiluideologinen näkökulma

Edellä luonnostelemani taustaa vasten voi kysymystä urheilun uskonnollisesta merkityksestä lähestyä erilaisten toimijoiden kautta. Voidaan esimerkiksi lähteä liikkeelle katsojien elämyk-

Mikael Lindfelt

Konteksti ja kompleksisuus – urheilun uskonnollisista ulottuvuuksista ja tulkinnan jännitteistä

sistä ja niiden kuvauksista. Usein uskonnollista kieltä käytetään kuvattaessa jännittävän kilpailun herättämiä tunteita. Katsojan kiinnostuksessa urheiluun voi olla kyse voimakkaasta identiteettikokemuksesta tai tunteenomaisesta yhteenkuuluvuudesta. Ranskalaiselle uskontososiologille Danièle Hervieu-Légerille tässä on kylliksi syytä puhua pyhyiden kokemuksesta:

*"Urheilun 'jaettu pyhyys' näkyy välittömästi suurten urheilutapahtumien kyryssä koota valtaisia ihmisjoukkoja, yhdistää heidät kannattajiksi ja nostattaa heidät kiehumispisteeseen, yli oman itsensä voiton ja tappion yhteisesti jaetuissa tunnetiloissa."*¹⁶

Liikkeelle voidaan lähteä myös urheilijan näkökulmasta. Suomalainen filosofi Jyri Puhakainen valitsee tämän kannan korostaessaan, että aktiiviuurheilija voi suorituksessaan kokea yhteenkuuluvuutta todellisuuden mystisten, perustavien kerrosten kanssa. Puhakainen ottaa lähtökohdakseen huippu-urheilijoiden kuvaukset ja tulkinnot tunteistaan huippusuorituksissa tai huippukokemuksissa. Hänen mukaansa urheilusuoritusten voi tulkita ja tunnustaa olevan kanavia sekä ilmaista autenttista olemista että lähestyä ei-sanottavissa-olevaa. Viitaten Wittgensteinin muotoiluun teoksessaan *Tractatus Logico-Philosophicus* (1921) Puhakainen kirjoittaa: "Jos huippu-urheilussa tullaan tätä kautta joskus satunnaisesti ja välähdyksenomaisesti portittomalle portille, niin tervehdittäköön sitä ilolla, samalla kun näkymätöntä kunnioitettakoon syvällä hiljaisuudella."¹⁷

Toimijan näkökulmaa ei tarvitse rajata vain huippu-urheiluun, vaan yhtä hyvin voidaan lähteä liikkeelle kuntoilusta tai elämäntapaliikunnasta. Jo mainittu Hervieu-Léger viittaa siihen, kuinka yksilöllisten äärimmäisyyslajien (high-risk sports) harjoittajille on tyyppillistä kuvata kokemuksiaan tavalla, joka tuo mieleen uskonnollisen mystiikan. Hän kirjoittaa, kuinka:

*"Yhä uudelleen ja uudelleen he tuovat esiin yksilön voimattomuuden tunteen luonnonvoimien edessä, huuman ylitetessä omia rajoja ja saavutettaessa ykseys tai sopusointu luonnon elementtien, kuten painon voiman, veden tai tuulen vastuksen kanssa."*¹⁸

Tässä artikkelissa valitsen kuitenkin kolmannen näkökulman, joka lähentää tarkastelua de Coubertiniin. Haluan tarkemmin

Mikael Lindfelt

Konteksti ja kompleksisuus – urheilun uskonnollisista ulottuvuuksista ja tulkinnan jännitteistä

sanoen pohtia legendaarisen suomalaisen urheilujohtajan Lauri "Tahko" Pihkalan uskonnollista perspektiiviä sellaisena kuin urheiluhistorioitsija Harri Salimäki tuo sen esiin väitöskirjassaan Isänmaan ja urheilu-uskon mies (2000). Tutkimuksellinen asenteeni ei ole kunnioittavan kuvaileva vaan pohdinnallisen kriittinen. Väitän, että tulkittaessa urheilua uskonnollisesta näkökulmasta törmätään vakaviin ongelmiin.

Salimäen väitöskirja on kiinnostava ja ajatuksia herättävä, ja kokonaisuutena ottaen en missään tapauksessa halua saattaa sitä epäilyttävään valoon. Mutta sikäli kun on kyse siitä, kuinka voimme ymmärtää urheilun ja uskonnon välistä yhteyttä, eräät kirjan lähtökohdat ja päätelmät ovat mielestäni ongelmallisia varsinkin tähän artikkeliin luomissani puitteissa.

Salimäen kirjan yksi keskeinen tavoite on selvittää Pihkalan urheilukäsityksen mahdollisia uskonnollisia piirteitä.¹⁹ Salimäen mielestä on perusteita puhua sen puolesta, että urheilusta tuli Pihkalan elämässä korvikeuskonto. Pihkala oli rovestin poika, mutta irtaantui kristillisestä taustastaan. Hän puhui mielellään urheilu-uskosta ja käytti uskonnollista kieltä selventääkseen mistä urheilussa pohjimmiltaan on hänen mielestään kyse.

Tulkitsevan tutkijan dilemma

Salimäen päättely rakentuu kahdelle perustalle. Niistä ensimmäinen on se, että ihminen on ollut kaikkina aikoina uskonnollinen. Siksi on oikeutettua lähteä liikkeelle ihmiskäsityksestä, jota luonnehditaan nimellä homo religiosus. Salimäen tulkinnassa, nojaututtaessa muun muassa Lutherin avoimeen kuvaukseen ihmisen jumalasta, tämä merkitsee sitä, että jokainen ihminen on määritelmän mukaan käsitettävä uskonnolliseksi olennoiksi. Tärkeä ja keskeinen kysymys on siten se, mistä tämä yksilön uskonto koostuu tai miten se ilmenee.²⁰ Tästä perusteesta lähtien ei jatkossa voi kuitenkaan johdonmukaisuuden nimissä puhua maallistuneesta yhteiskunnasta, vaan sellaisesta yhteiskunnasta pitää puhua tarkentamalla, että siinä palvotaan ei-jumalia.²¹

Toinen Salimäen peruste on ajatus siitä, että uskonnollisuutta voidaan parhaiten ymmärtää lähtemällä siitä, mitä ihminen itse pitää pyhänä. Pyhä ja uskonnollinen eivät Salimäen mukaan tarkoita objektia, vaan kyseessä on ennen muuta asenne, tapa suhteuttaa itseään tai ajatella, ja se ilmenee ihmisen elämässä ja

Mikael Lindfelt

Konteksti ja kompleksisuus – urheilun uskonnollisista ulottuvuuksista ja tulkinnan jännitteistä

hänen kyvyssään antaa asioille merkityksiä. Avoin luterilainen uskonnollinen asenne kuvataan niin, että ihmisen uskonto tai ihmisen jumala on se, mihin yksittäisellä ihmisellä on kaikkein voimakkain ja perimmäisin palvonnallinen suhde.²²

En ole vakuuttunut tämän metodisen otteen pitävyydestä. Kun lähdetään Salimäen tapaan yleisestä uskonnollisen ihmisen käsityksestä (homo religiosus) ja sovelletaan tätä yksittäisen ihmisen (Pihkalan) kirjallisina esittämiin ajatuksiin, tullaan automaattisesti löytämään ajatuksia, jotka ulkoisin kriteerein tulee ymmärtää uskonnollisiksi.

Salimäki vie ajatuksensa sitä paitsi varsin pitkälle. Hän on sitä mieltä, että subjektin itsensä ei edes tarvitse käsittää kokemuksiaan uskonnollisiksi, sillä kokemus ei edellytä diskursiivista tietoa. Salimäki jopa sanoo, että henkilöllä, jolla on "uskonnollinen" kokemus, on ehkä liian vähän tietoa, varsinkin kulttuurissa jossa uskonnollisuudesta on tehty yksityisasiä, ymmärtääkseen, että kyseessä on tosiasiaassa uskonnollinen kokemus.²³

Teorian kannalta tämä näkökulma on hankala. Siinä toisin sanoen tutkija, ulkopuolinen tarkkailija, jolla on syvälinen tuntemus uskonnollisuudesta saattaa (silloin tällöin) tarkemmin sanoa, josko jotain toisen ihmisen elämässä voisi tai tulisi kutsua uskonnoksi. Vastaavasti tutkija ajattelee ulkoisten kriteerien avulla voivansa tulkita ihmisten sisäisiä motiiveja. Salimäki toteaa esimerkiksi, että jos urheilusta on tullut urheilijalle haudanvaka-va asia, jotakin "elämää suurempaa", keskeistä tämän urheilijan motiivissa urheilla on halu tulla epäjumalaksi tai palvotuksi.²⁴ Väite esitetään ilman empiiristä tukea, joten sen uskottavuus kärsii.

Kysymys on yksinkertaisesti siitä, voiko jokin tosiasiaassa olla uskontoa ilman että kyseinen henkilö itse ymmärtäisi kokemuksensa, käsityksensä, ajatuksensa sekä erilaiset tunteensa ja symbolinsa uskonnollisiksi. Innossa todistaa väitteensä Salimäki näyttää olevan tätä mieltä. Mutta myös hänen omista lähtökohdistaan käsin tätä päätelmää voi epäillä. Jos jokin todella on uskontoa, on käsittämätöntä ajatella, että joku voisi palvoa jumaloida, ottaa osaa ritteihin ja muodostaa käsityksiä transsendenttisestä ja pyhästä ilman, että kyseinen henkilö olisi tietoinen harjoittaako hän uskontoaan vai ei. Ajatus on varsin absurdi.

Voiko jokin olla uskontoa ilman että kyseessä oleva henkilö kutsuu esimerkiksi kokemustaan uskonnolliseksi kokemukseksi?

Mikael Lindfelt

Konteksti ja kompleksisuus – urheilun uskonnollisista ulottuvuuksista ja tulkinnan jännitteistä

Tietysti voi ajatella tilanteita, joita henkilö ei nimenomaisesti halua kokea uskonnollisina, mutta yleisesti ottaen pidän vaikeaselkoisena ajatusta, että uskonnollisen kokemuksen ulkoisista kriteereistä käsin voitaisiin määritellä – esimerkiksi asianomaisen henkilön nimenomaista kieltoa vastaan – jokin tietty kokemus uskonnolliseksi ilman että kyseinen henkilö sitä itse tietäisi.

Myös Salimäen valitsema pyhän käsite, joka ilmentää ihmisen suhdetta pyhään ja joka tulee esiin yksittäisen ihmisen enemmän tai vähemmän spontaanina käyttäytymisenä pyhänä pitämäänsä kohtaan, tuo esiin omaksutun teoreettisen kannan ongelmat. Voiko yksilö – lähtien kyseisestä pyhän käsitteen ymmärtämisestä – olla tosiasiallisen tietämätön siitä, että hän kyseisessä suhteessa ilmaisee jotain uskonnollista? Minun vastaukseni on ilman muuta ei. Jonkin asian ulkoisen tulkinnan uskonnoksi tulisi jäädä ainakin sen verran avoimeksi, että kyseinen ihminen voi tunnistaa itsensä kuvauksesta. Sitä, että henkilö itse on samaa mieltä ja/tai on tarvittaessa valmis vahvistamaan sen, missä määrin kyseessä on uskonnollinen kokemus, pidän teorian minimivaatimuksena.

Uskonnollisuuden ylitulkinta ja sen seuraukset

Valitettavasti Salimäki ajautuu tulkinnoissaan lausumaan enemmän tai vähemmän vuorevarmana käsityksensä sen, mitä hänen mielestään on syytä ymmärtää uskonnoksi ja mikä ilmentää uskonnollisuutta Tahko Pihkalalla ilman, että hänen teoksistaan löytyä tukea tällaiselle tulkinnalle. Hän on esimerkiksi sitä mieltä, että urheilun luonnetta hurmioituneena ponnistuksena ja kilpailuna voidaan tarkastella rituaalina, joka Pihkalalla saa jumalanpalvelukselle ominaisia piirteitä. Päätelmä on, että näissä tilanteissa tulee esiin urheilun luonne spontaanina leikkinä, joka perustuu puhtaasti vaistoille ja muille luonnonvälttämättömyyksille, jotka puolestaan ovat ilmausta sokeana sykkivästä elämisen tahdosta.²⁵

Edelleen Salimäki on sitä mieltä, että Pihkala antoi urheilulle, urheilusuorituksille, valmentautumiselle ja fyysisille pyrinnoille niin suuren painoarvon, että se viittaa syvällisiin yhtäläisyyksiin sentyyppisen pyhyden kanssa, joka on ihmiselle äärimmäisen tärkeää ja jota ihminen harjoittaa tavanomaisen arkisen elämänsä ulkopuolella.²⁶ Kun Salimäki kaiken lisäksi paikallistaa Pihkalan urheilukäsityksen ilmaukseksi schopenhau-

Mikael Lindfelt

Konteksti ja kompleksisuus – urheilun uskonnollisista ulottuvuuksista ja tulkinnan jännitteistä

erilaisesta elämisen tahdosta pohjimmiltaan selittämättömänä ja mystisenä, ja kun tämän rinnalle asetetaan kytkös uskonnon kontaktista ylikuonnolliseen, jota ei voida selittää, ajatuskulku on saatu kauniiseen päätökseen.²⁷

Päätelmä on silti hämmentävä. Urheilusta tulee tässä tulkinnassa ilmaus uskonnolle *ilman että esitettäisiin selviä todisteita* siitä, että Pihkala ylipäänsä pitäisi urheiluideologiaansa uskontona tai urheilun harjoittamistaan ilmauksena uskonnollisesta käyttäytymisestä kunnioittavine ja palvovine suhtautumisineen pyhään. Pihkalan teksteistä löytyy tosin analogisia viitteitä uskonnolliseen elämään ja uskonnollista kieltä käytetään urheilullisissa yhteyksissä, mutta sittenkin suhteellisen harvoin.

Selittääkseen tulkintaansa Salimäen täytyy tuoda siihen lisää aineksia. Se tapahtuu seuraavasti:

*"Kaiken kaikkiaan ja edellä mainitun lisäksi, analyysia Tahkon suhteesta uskontoon ja uskonnollisuuteen yleensä vaikeuttaa se, ettei hän julkisissa kirjoituksissaan ole puhunut suhteestaan kristinuskoon eli irtisanoutumisestaan siitä. Päinvastoin analogiat kristinuskon kieleen ja ymmärrykseen voivat antaa kuvan jopa päinvastaisesta. Tätä tukevat ne korkeat eettiset ja moraaliset ihmis-ihanteen vaatimukset, joita Tahko vaati sekä itseltään että urheilijoiltaan."*²⁸

Eräässä toisessa kohdassa Salimäki muotoilee vastaavansisältöisen ajatuksen: "Todennäköisesti Tahko tiedosti uskonnollisuutensa, mutta siitä hän ei julkisuudessa halunnut puhua."²⁹

Ajatuksena on, että Pihkala olisi yksityiselämänsä puolella tuonut ilmi urheiluun liittyvää uskonnollisuuttaan. Tästäkään ei ole selviä todisteita. Pihkalan kirjeistä on tosin luettavissa yhtä ja toista, mikä kertoo hänen uskonnollisesta kamppailustaan ja etäisyyden otostaan kristilliseen uskoon.³⁰ Mutta näissäkään kohdissa ei tule selkeästi esiin, että hänen sitoutumisensa urheiluun olisi ollut luonteeltaan uskonnollista. Salimäki päinvastoin sanoo, että Pihkala ei koskaan vakavasti tarttunut sen enempää kristillisen kirkon kuin uskonnon yleensä ongelmiin.

Salimäki ei kuitenkaan todisteiden puuttuessa luovu tulkinnastaan, vaan väittää, enemmän tai vähemmän spekulatiivisin sanakääntein, että syynä Pihkalan välttelyyn suoraan yhtäläistä uskontoa ja urheilua olisi ollut kunnioitus hänen vanhempiansa ja isovanhempiensa kristillistä vakaumusta kohtaan.³¹ Tähän-

Mikael Lindfelt

Konteksti ja kompleksisuus – urheilun uskonnollisista ulottuvuuksista ja tulkinnan jännitteistä